

Efter 18 år på häkte

[nggallery id=133]

Att vara själavårdare för häktade är det mest meningsfulla och givande jobb hon kan tänka sig. Men efter 18 år går Birgitta Winberg vidare. För att arbeta med dialog mellan olika religioner och trossamfund.

Text: Kari Molin | Bild: Lena Katarina Johansson | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 4 2010](#)

Det vimlar av prästkragar och en och annan kaftan på det eleganta hotellet vid Skanstull i Stockholm, när IPCA, internationell organisation för fängelsepräster, har konferens. Det sker vart femte år och den hålls i Stockholm just på grund av ordföranden. Birgitta Winberg är den enda kvinna som lett fängelseprästerna. Nu ska hon lämna över, till en man förstås, säger hon.

Hon ruskar på hårburret och tillstår att hon är lite trött, igår var det intensivt umgänge och prästerna roade sig med att dansa afrikanskt så att scenen gick sönder.

Så blir hon allvarlig och berättar att av de väntade 400 deltagarna kom bara cirka 300. Många fick inte visum. I Nigeria nekade den svenska ambassaden visum, konferensen ansågs inte vara av tillräcklig dignitet. Men det är viktigt för dem att träffas, få utbildning, diskutera. I många länder är det så riskabelt att vara fängelsepräst att man tvingas verka i hemlighet.

Att Birgitta Winberg blev präst för intagna och häktade är ingen slump. Det hänger samman med hennes bakgrund som klassresenär och förortsbarn.

Birgitta, som är 57 år, växte upp i Bagarmossen i södra Stockholm. Där var det inget konstigt att kompisars föräldrar var alkoholister eller satt på kåken eller att klasskamrater

blev med barn i nian.

Pappa var vaktmästare och mamma satt på kontor. Birgitta, som var duktig i skolan, beslöt själv att gå gymnasiet. Det var inget som uppmuntrades – men föräldrarna opponerade sig inte heller. Det gällde bara att hon inte blev mallig.

Gudstron har hon fått från sina morföräldrar, särskilt mormor. Att prästyrket lockade hängde också samman med tidsandan. Birgitta Winberg var FNL:are och socialist och lockades av befrielsesteologin i Latinamerika och av att kyrkan engagerade sig ute i samhället.

Men universitetet blev en chock – de hon mötte där hade en annan bakgrund och det akademiska språket var så främmande att hon ofta inte förstod vad som sades. Hon minns en studiekamrat som berättade att han hittat en sådan underbar bok i gammalgrekiska i sin fars bokhylla.

– Min mormor städade min bokhylla, säger Birgitta. Hon ordnade böckerna så att de största stod till vänster och de minsta till höger. Min studiekamrat förstod inte den himmelsvida skillnad som fanns mellan oss.

Hon hoppade av efter ett par år och jobbade som vårdare på häkte, butiksbiträde, telefonist och djurskötare. Men när hon efter sex år återigen antrade universitetet gick det bättre. Birgitta Winberg bestämde sig för att bli präst för människor med samma slags bakgrund som hon själv. Hon sökte sig aktivt till en stockholmsk förortsförsamling, i Vårby Gård.

– I min första tjänst ingick några timmar på Beatebergsanstalten. Där kände jag att detta var my cup of tea.

– Jag är "klädd i näbben", som en av de intagna sa. Jag kan språket. Jag har än idag svårt för medelklassspråket även om jag har lärt mig. Men jag sitter tyst och deltar inte i middagskonversationer om ditt och datt, säger hon.

Men humor och snabba repliker går hem i de flesta kretsar, har hon märkt.

– Jag lever i ett ingenmansland som så många klassresenärer. Jag är inte hemma i medelklassen, men inte heller i den miljö

där jag växte upp.

Liksom många med liknande bakgrund har hon haft en vilja att betala tillbaka till samhället.

– Vi blir ofta sådant som kurator, lärare, präst.

En kollega sade till henne att hon hade en särskild gåva, hon var en själavårdare. När en tjänst utlystes på Kronobergshäktet i Stockholm sökte hon den. Det var viktigt för henne att hon inte var anställd av kriminalvården utan av kyrkan. Hennes lojalitet ligger hos de häktade, även om hon måste följa de regler som kriminalvården satt upp.

Under de senaste åren har hon sett fängelser i andra länder som Sydafrika, Jamaica och USA. Hon har sett fångar som hålls som djur i bur, som väntar i dödsceller på att avrättas.

Så är det inte i Sverige. Ändå har Birgitta Winberg slagit larm om förhållandena på häktet. Sverige har också kritiserats av såväl FN som Europarådet för att människor kan sitta isolerade på obestämd tid, utan kontakt med yttervärlden.

– De sitter i små celler, klippgravar som jag kallar dem, på 7 $\frac{1}{2}$ kvadratmeter. Nu har säkerheten skärpts och personalen minskat så det är snarare värre än när jag började som häktespräst.

I häktet kan den som vill få träffa en präst från svenska kyrkan, från den katolska, från en frikyrka eller en imam. Det vill ungefär var femte.

Vad vill de tala om?

– De talar om sorger, om skam och skuld. Om vad som är meningen med livet, om det finns förlåtelse. Om det finns ett liv efter döden. Vanliga prästfrågor.

– En sorg innebär att andra sorger också kommer till ytan. Det kan bli överväldigande och leda till självmordstankar.

Har du varit rädd någon gång?

– Ja, säger hon och ler. När jag besökt högstadiet i Vårby gård. På häktet är jag inte rädd. Människor är inte farliga alltid. De har en svår livssituation. Jag har inte hört något hittills som fått mig att ramla ur stolen, säger hon som mött

allt från våldtäktsmän till ekonomiska brottslingar.

De flesta som sitter på svenska häkten har inte begått grova våldsbrott. Många har en svår bakgrund och de flesta är missbrukare.

– De bär stora skuldbördor – de har svikit barn, föräldrar, de missade pappas begravning...

Vad är värst med att sitta häktad?

– För en del är det att bli inlåst. Att behöva ringa på en klocka för att gå på toa. Det är en förlust av mänsklig värdighet. Eller det kan vara att inte veta något om framtiden och att vara ensam med sina tankar.

Vilken betydelse har häktesprästen?

– Stor. Vi har gjort skillnad på liv och död för många. De kan säga att "jag känner mig som en människa". Annars känner de sig som djur i bur. De blir också reducerade till brottslingar, alla talar bara om brottet.

Med åren har hon ändrat sitt förhållningssätt en del. I början försökte hon hitta sätt att hjälpa dem "fixa" sina liv.

– Jag har lärt mig vila mer i själva samtalet. Jag har blivit alltmer övertygad om samtalets betydelse och av vikten av att lyssna med respekt.

Du har inte blivit mer cynisk i din inställning till de häktade?

– Nej, tvärtom. Jag kan känna en stor sorg – kanske har jag med åren blivit skörare själv och mer lättrörd. Jag har lärt mig att detta att bli häktad kan drabba vem som helst. Det är ett tuffjäst som skiljer. Jag kunde lätt ha hamnat där själv om jag hade tappat greppet.

Birgitta Winberg tycker det är farligt att dela upp människor i "vi och dom".

– Det är ju en psykologisk process att förlägga ondskan utanför sig själv och inte ta in att det finns ont och gott i alla. Det är farligt, ett stort hot för framtiden, att demonisera andra.

Är det några av de häktade du har särskilt svårt med?

– Ja, när det handlar om pedofiler, ofta vill de inte erkänna sitt brott.

Du har tystnadsplikt. Har du någon gång tyckt det varit ett problem?

– Ja, men inte så att jag haft svårt att hålla tyst om sådant de berättat. Däremot när jag läst om en person i en kvällstidning och tänkt att det där är fel, sådär är inte den personen.

Har du mött människor som mördat?

– Ja och de vill ofta tala om brottet. Det handlar nästan alltid om att de känner en ofantlig skuld som de har svårt att bära. "Jag har tagit någons liv, jag ska plikta med mitt liv" kan de säga.

Vad säger du då?

– Jag lyssnar. Jag säger att varje liv är värdefullt. Att jag har mött människor i samma situation som orkat leva vidare. Jag försöker förhandla: "så länge du fortsätter träffa och tala med mig tar du inte livet av dig".

För att orka med detta psykiskt tunga arbete har Birgitta Winberg haft egen handledning.

– Man måste också kämpa för att skaffa sig ett liv utanför murarna själv.

Birgitta Winberg är skild och lever ensam med bedlingtonterriern Mary.

– Jag har inga egna barn, men en fosterdotter som bodde med mig från tioårsåldern.

– Jag har inte sett vitsen med egna barn, säger hon på sitt oförblommerade sätt. Hon lägger till att hon ju sett hur mycket oro och ångslan det medför att ha barn och hur illa det ibland kan gå.

För att koppla av är hon ute i naturen, träffar vänner eller sitter hemma framför en actionfilm – "jag gillar bra action".

Hur har du påverkats som person av att vara häktespräst?

– Jag klagar inte så mycket, jag har svårt att bli upprörd över småsaker. Och är jag rädd för något så är det att jag vet att vad som helst kan hända när som helst.

Birgitta Winberg tror inte att det finns någon opinion för hårdare straff bland svenskar i allmänhet.

– Fängelse är så dåligt. Ändå finns det en växande fängelsepopulation i hela världen. Bygger man nya fängelser så fyller man dem också.

Vi borde tala mer om alternativa straffmetoder, anser hon.

– På engelska talar man om "restorative justice". I Sverige har vi nästan bara medling som alternativt straff. Det är svårt att komma tillbaka igen – en gång tjuv alltid tjuv.

Birgitta Winbergs engagemang och hjärta ligger i arbetet med de häktade. Ändå lämnar hon nu det arbetet.

– Ja, det finns en del sorg och även lite skuld hos mig över detta.

Men kanske är nu hennes ryggsäck full efter nära tjugo år. I somras mötte hon en person vars historia berörde henne alltför mycket.

– Jag visste att detta var en person som utsatts för trauman i krig. Men när han berättade om andra svåra övergrepp som han utsatts för överrumplades jag av mina egna känslor. Jag började nästan gråta själv och han bröt igenom mina försvar. Kanske har jag blivit skörare med åren.

Nu börjar hon vid Centrum för religionsdialog i Stockholms stift. Det nya arbetet innebär att ha kontakt med människor från andra trossamfund och religioner. Hon hoppas kunna dra nytta av sina internationella erfarenheter och kontakter.

Birgitta Winberg berättar att hon just varit med vid ett stort möte på Centrum för religionsdialog. Majoriteten av deltagarna kom från olika muslimska organisationer – Muslimer och kultur, Re-Orient, Muslimer för fred och rättvisa med flera.

– Vi delade mycket, som känslan av utanförskap och en stark klasskänsla, vi hade mycket att tala om.

I sitt nya arbete ska hon bland annat ordna konferenser, kurser och seminarier. Hon hoppas att en del av dem ska handla om mänskliga rättigheter och om kriminalvård.

– Men när det gäller meningsfullt arbete vet jag inget som kan konkurrera med att vara häktespräst.

molinkari@gmail.com

Läs vidare

Birgitta Winberg är en av de intervjuade i boken *Klassresan*, av Kari Molin och Britt Ågren, Alfabeta 1991.